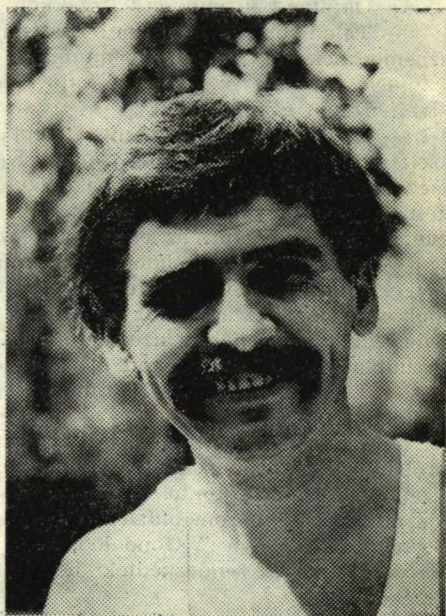

MŰTEREMLÁTOGATÁS

Hézsó

Ferencnél

- Szerdán mehetnék?
- Az éppen nem jó. Tudod, a makói szakkör...
- Azt még mindig csinálod?
- Most hagynám abba, amikor nem kell bumlizni, kultúrházi kanapén aludni? Trabant visz és hoz... A sajátom!
- Akkor talán péntek...
- Jó... Délelőtt bent vagyok ugyan Szegeden, a főiskolán, tizenegykor tanszéki értekezlet... Úgy kettő felé már várlak...
- Ebédelsz is...
- Nem biztos... Nem fontos...

A műterem ajtajára szögelt lópatkó nekem nem hoz szerencsét: zárva a műhely. A lakást is túl csöndesnek találom, pedig tart még a kurta téli szünet. Endre és Emese bizonyára a nagyszülőknél, Rozina, a feleség a rendelőben. No, várhatok. Becsöngetek mégis. Bandi nyit ajtót. Emese az ágyban fekszik fakón és mozdulatlan, a mosoly épp csak átrebben az arcán, elfordul máris. Anyja fölötte reszket.

— Összeesett a fürdőszobában, Andris csak ennyit jelentett. Képzelheted, hogy rohantam haza... Most már szabályosan lélegzik, jobb a pulzusa is... Telefonon konzultáltam a főnökömmel, távdiagnózis alapján kezelem...

- Apátok?
- Jön hamarosan. Bandi átkísér addig a műterembe, nézegessétek a képeket... Én nem hagyhatom a kicsit...

A hetedikes fiú illő komolysággal „lapoz” velem a hatalmas táblaképek között. Mellém áll, s velem együtt távolabb lép olykor, szakszerűen hunyorít, mintha most venné először szemügyre a „Vörös kakast”, a földre görnyedő robusztus hagymáso-

kat. Megtöri aztán az áhitatot némi kamaszos lezserséggel, rámutat az állványon megdöntött friss lemezre, amelynek közepén néhány színes mértani ábra villog már:

— Kockázik megint...

Együtt kacagunk, amint Apával is, midőn végre leülhetünk beszélgetni. Kockázol hát, vagy kockáztat, kérdezném kedvvel, de máshonnan kell indulnunk. Az életből, az életéből.

— Oktatás, „közművelés”, szakkör, család és — festés. Nem vállalsz túl sokat?

— Talán sok. De miért ne? Hiszem, hogy nem terhére, de éppen örömeire szolgál az embernek a kedvére való munka.

— És mindegyik kedvedre való? Mondjuk, a makói szakkör. Ha jól emlékszem, olyan tizenöt éve kezdted?

— Úgy valahogy. Nem ingyen éppen, de minden haszon nélkül. Hiszen emlékszel: ettünk egy dupla adag csuszát Kálmán bácsinál, ittunk rá valami bort, aztán még az útiköltség... Ezekben a dolgokban azonban a pénz engem soha nem érdekelt. Mártélyon valamikor fillér nélkül csináltam az első szakkört... Több, mint tíz éve vezetem ugyanott az országos képzőművészeti tábort is.

— Megéri? Hiszen tudom, nem művészeket nevelsz ilyen helyeken.

— Nem, valóban nem erről van szó. Makón ebben az évben például egyetlen diák sem jár hozzám. Már olyasfélék, akikben a szülők mondjuk Barcsay-méretű tehetséget gyanítanak, s azért erőltetik. Munkások, parasztok, hivatalnokok ülnek a rajztáblák és a vetítővászon előtt. *Látóvá*, értővé nevelés folyik itt...

— És a tárlatvezetések, ismeretterjesztő előadások? Egész képet megfesthetnél az idő alatt...

— Rég ismerlek, tudom, hogy ugratsz... Ti is jól tudjátok, akik más műfajban próbálkoztok ugyanazokkal a gondokkal szembenézni, hogy az embernek nincs napi tizenhat órára való fontos és értékes mondandója. Tömörkényt vagy Mórát szoktátok idézni: „...aki három oldalon írja meg azt, amit kettőn is lehet, az egyéb gazemberségre is képes...” Gondolod, hogy nálunk nem így van? Némelyek már-már sorozatgyártásra rendezkedtek be... Sajnálom őket. Főként az igazán tehetségeseket...

— Ezért nem vagy hát „szabadúszó”?

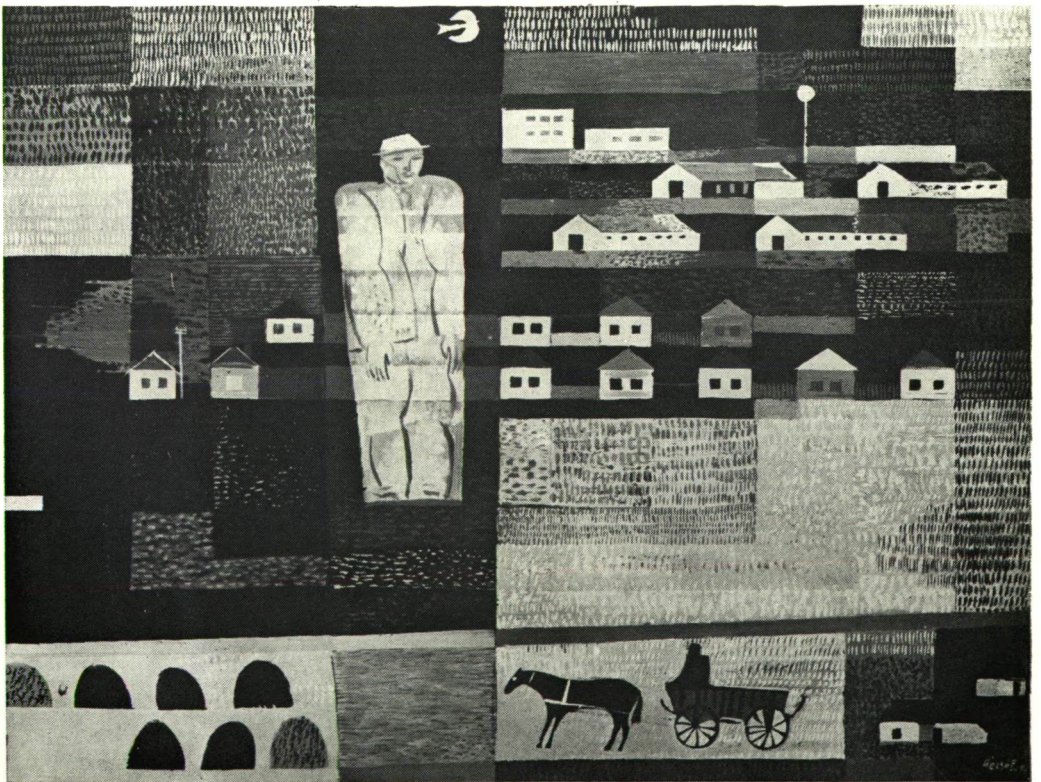
— Nem csak ezért. Én a társadalom „valóságos belső” tagjaként akarok művész lenni, nem pedig egy fölötte vagy mellette lebegő csodabogárként. Olyankor jövök csak indulatba — pedig tudod jól, hogy különben békés természetű fickó vagyok —, ha azt tapasztalom: tőlem is azt várnák, amit egyik-másik kollégám megenged magának, hogy például ne tanítsak, ne vezessek tárlatlátogatókat, ne járjak hangversenyre, irodalmi estre, de eresszem szélnek a családomat, vedeljem az italt, fogyaszszam a nőket... Érted? Egyszóval: legyenek bohóc, egy kicsit flúgos, zavaros, de azért kellően nagyképű, felhőkben járó... Akkor majd „művészek” tekintenek... Na, fékezem magam, s megpróbálom komolyabbra fogni a szót. Az a helyzet, hogy a művészemberről alkotott fogalom a korábbi társadalmi elvekből maradt fenn, holott a mai művész — már a java! — nem illeszthető ebbe a skatulyába. A társadalom rendes dolgozó tagja ő is, akire a munkamegosztás folytán épp ez a feladat jutott, mert ehhez van tehetsége, ezt a képességét fejlesztette.

— Akkor hát faragnia, festenie kell. Miért tart előadásokat egy művész?

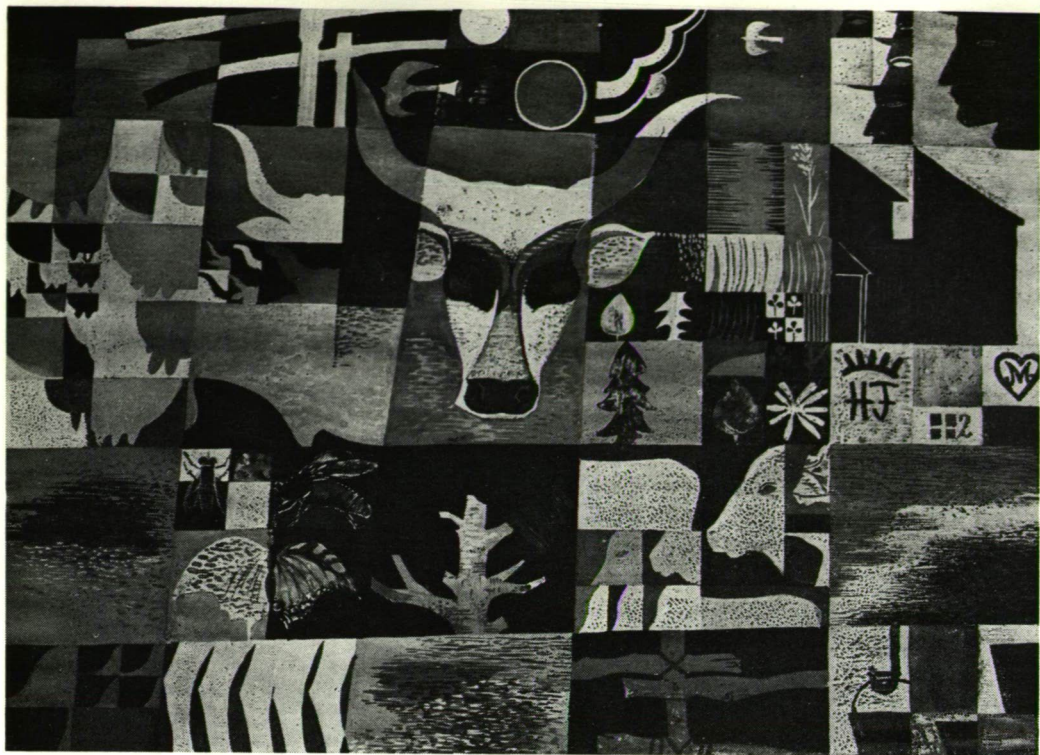
— Mert a feladatba én ezt is beleértem. (Nem mondom persze, hogy mindenki számára kötelező.) Elsődlegesen mégis képzőművészként szeretném elvégezni a dolgomat, de az oktatást, ismeretterjesztést is rendkívül fontosnak tartom. A fogékony ifjúságból kell elsősorban vizuálisan képzett, igényes, ízlésében biztos embereket nevelnünk. *Látókat*, mint mondtam. Azok a művészek, akikre az imént céloztam, persze lenézik ezt a másfajta munkát. Nem magyarázok, mondják arisztokratikusan, értsenek meg, ha tudnak. Mások pedig a könnyebb ellenállás felé hajolva vélekednek úgy, hogy inkább lejjebb szállítom a mércét, hagyom meggyőzni magam, mert az is fontos, hogy megvegyenek... Kodály nem szégyellt szolmizáltatni, Németh László kemény kun fejébe filozófiát gyömöszölni. Miért szégyen, ha egy festő rajzot, művészettörténetet oktat, művek befogadására képes közönséget nevel?

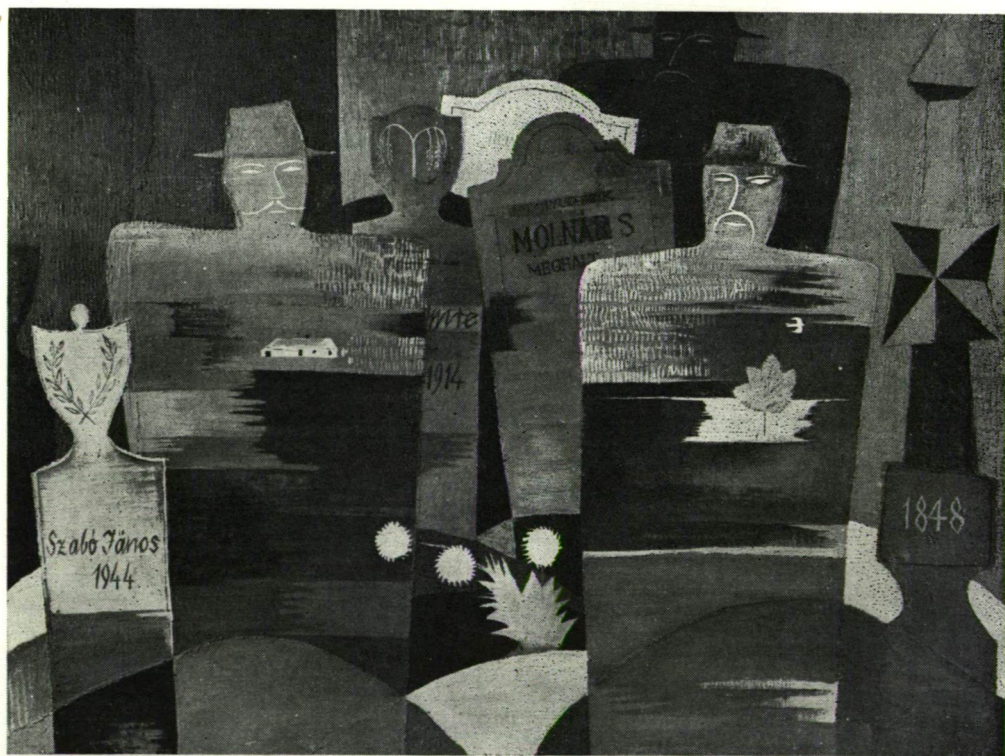
RÉKVIEM EGY TANYAI ISKOLAÉRT

HATÁRBAN

LEGELÓN

FEJFÁK, PARASZTOK

— Mi lehet az oka, hogy némelyek oly hamar „felhőkig” szállnak?

— Föltétlenül szerepe van ebben a sznobizmusnak. A „keresett művész”, a divatos festő aztán mit sem törődik a való világ valóságos konfliktusaival. Vászna fölé hajolva fest-festi azt a „valóságot”, amelyről azt hiszi: még mindig változatlan. A lényegről feledkezik meg éppen, s hinni sem tudja, hogy az idő mily gyorsan devalválja a tegnapi valóságot, különösen pedig a féligazságokat...

— „Kockázol”, mondja a fiad. Itt az idő, hogy megkérdeszem, mit tartasz azokról a véleményekről, amelyek szerint „Hézső elfelejtett festeni...”, valamikor olyan szép csendéletei voltak, meg tanyák boglyákkal...

— Mit tartok ezekről? Mondhatnám gorombán is, de valóban nem akarok indulatosan vagdalkozni. Mondják. Többen mondják azt is, hogy föladtam a realizmust. Ezek persze elfelejtették, mit jelent a szó, vagy soha nem is tudták annak valódi tartalmát. Tekintélyes közéleti ember is figyelmeztetett már, hogy jó lenne „érthetőbben” festve „lejjebb” szállnom, ha már annyira tiszteltem az osztályos társaimat, hogy körülhordozom őket a tárlatokon, magyarázok nekik. Hát fessek olyat, amit a munkás is megért! Gyönyörű, mi? Hát az ilyen ember aztán sokat tud a mai munkásról! Ismeri és becsüli a dolgozó embert! Fessél neki csokolózó galambokat, azt majd megérti! Színes-fényképésznek véli az ilyen tanácsadó a festőt. Akkor művész igazán, ha versenyre kel a technikai eszközökkel... A *változó valóság* az, ami érdekel. Keresem a mögötte levő törvényszerűségeket, az igazságot. Ugyanaz a látvány, például egy tanya, ma már nem ugyanazt jelenti, amit egy más történelmi situációban. A más jelentés pedig más eszközökkel fogalmazható csak. Kockázok... Eppen annak a bomló tanyavilágnak egyik víziója lesz ez a kép — széttörnek rajta a látott formák —, amelyről oly sokat festenek, írnak, beszélnek, egyre fogyatkozó meggyőződéssel. Tudnék én festeni rogyant, szürke tanyát, kanfaros színt, dőlni készülő kútgémet. Tudom azonban, hogy ennek már vége. Más a világ, mert más lett az ember, aki teremtette és benépesítette a tanyavilágot. Iparszerű termelés, öthengeres „vasderes”, ötezer hektáros földek... A nosztalgia szép lehet, de abból kenyér nem terem. Ebben a hitemben én következetes vagyok, a csökönységig. A *valóban létezőről* kell szólnunk, nem a fejünkben rögzített tegnapról, tegnapelőtről...

— Jó néhány képedet ismerem, amelyen valóságos házvég, valóságos kerítés virít jól ismert, intenzív színeidben, fölötte a hihetetlenül kék égben fehér madár furdódik előre. Olykor mereven, akár a lövedék, máskor könnyedén röppenve, mint a tollpihe. Ilyesmit sosem festesz már?

— Dehogynem! Valóságos élmények nélkül mozdulni sem tudnék. Más a primér élmény, a szinte gyermeki rácsodálkozás a látványra, s megint más a „megszerkesztett” mű. Vannak pillanatok, amikor az úgynevezett „festői” látványnak nem állhat ellent a művész, festenie kell. De csak akkor nyúljon ecset után, ha valóban *kell!* A látványon túl van azonban más is: etikai kérdések, emberi, történelmi sorsok, konfliktusok, amelyeknek jelzése, bemutatása elől kitérni — a történelmi példák és a történelmi parancs miatt — szinte lehetetlen a magyar művészeknek.

— Eppen tíz éve nyílt első tárlatod, a legutóbbi önálló kiállítás pedig most novemberben a Múcsarnokban. Közte elismerés, félremagyarázás, rengeteg munka, majd újra sikerek. 1975-ben egyenesen a Munkácsy-díj... Amint hallani lehetett, nem kevesen irigyellték. Talán mert kedvedre való megrendelések jöttek a nyomában. Pannó, mozaik, effélékre gondolk, hiszen némely táblaképed messziről kiált: nagyobb formába, más anyagba álmódva-munkálva teljesedne ki igazán... Ha jól emlékszem, 1966 táján, még a Lenin utcai szoba-konyhában készült a félegyházi gobelin terve. Andris kiságya alatt sorakoztak a festékes dobozok... S azóta?

— Szépen megszótták... Ma is ott van Félegyházán, a tanácsteremben...

— És újabb, nagyobb munka?

— Nincs azóta. Semmi... Nehogy félreérts: nem panaszkodom, csak éppen fölmlítem. Tény. Mert az elvakult irigység az ilyesmit számba sem veszi. Jól megy neki, mondják, nagyon jól megy... Hát igen jól megy: annyit dolgozom, amennyit a két kezem és az agyam elbír. Megrendelés? Ugyan! Ennek? Hiszen mindent megkap... Pedig magyaráznom se kell, hogy a pedagógusmunka és minden egyéb

mellett képzőművészként szeretném elsősorban megvalósítani terveimet. Ehhez pedig valóban elkelné néhány nagyobb próbatétel. Nem csupán nekem, másoknak is, akik ilyesfajta szándékokkal élnek... De nem folytatom, mert a notórius félreértők ezt is félreértik majd...

— Másokkal beszélve, s most téged hallgatva is úgy tűnik, nem a legteljesebb a béke itt a vásárhelyi művészársadalomban. Milyen okait sorolnád föl a sokféle mendemondának?

— Egy kissé a „kirakatban” élünk. Ha errefelé bármi történik, hamar beszéd-téma lehet a városban. Hadd jegyezzem meg: engem ebből az egészből a művészet, a művészekkel kapcsolatban pedig az etikai, emberi tartás érdekel. Mert az, hogy nem járunk össze mondjuk szilveszterezni, kártyázni, kocsmázni, nem olyan nagy baj. Az állvánnyal (ahogy nálatok a papírral) mindenki egyedül néz szembe. A magánéleten túl van azonban valami más, vagyis lennie kéne, mint volt korábban, ami feljogosítana bennünket, hogy vásárhelyi iskoláról, valamiféle közös gondolkozásról beszéljünk. A tét óriási: lépést tudunk-e tartani a gyorsuló, rohanó idővel, a változó világgal? Itt, ebben a kérdésben rejlik minden titok. A válasz nem könnyű. Többen vannak (sajnos, az igazán tehetségesek között is), akik jól érzik magukat a reájuk szabott skatulyában, vagy éppen a korábbi futamokban elért győzelmi dobogón. Az előrelépés legnagyobb akadálya ez... Egyelőre nem látszik jele, hogy a főzárkózásra, a továbblépésre készülne a többség. Sajnos.

— A közös tárlatok alapján azért mintha túlzottan is tépkedné a kritika a babért. Pedig, amint mondod, többen rajta ülnek...

— Nem lehet örökké élni a 60-as évek közepén elért — valóban figyelemre érdemes — eredményekből. Sokan felelősek a hipnotizőrök közül, akik azt suttozták: ti vagytok a legszebbek, a legjobbak... A társaság pedig jó médiumnak bizonyult. Ószinte és jobbítani akaró hang kiálthat csak ébresztőt... Mert friss és figyelő akarral csodákat művelhetnének itt sokan, hiszen tehetség, alkotáshoz szükséges körülmények mind együtt vannak. Az előrelépés akarásában kellene tehát egynek lennünk művészeknek és a társadalmi vezetésnek. Megyei, üzemi megbízásokkal, díjakkal, pályázatokkal konkrét feladatokhoz lehetne juttatni a kollégákat. Így alkalom adódna bizonyításra, értelmes polémiára, és gyümölcsöző kapcsolat kialakulására megrendelők és alkotók között. Ez is kellene az előrelépéshez...

A művészházak mellett felbontották az utat, elég keserves dolog átvergődni rajta. A nagyablakos épületek azonban ott sorakoznak egymás vállának dőlve. Kerülő nélkül mehet az ember egyikből a másikba...

ANNUS JÓZSEF